

SOCIJALISTIČKA ORIJENTACIJA U NERAZVIJENIM ZEMLJAMA

Danas se na svim uporednicima govori o socijalizmu. Danas se u svim društvenim klasama i slojevima govori o socijalizmu. O socijalizmu govore i predstavnici buržoazije, feudalaca, klera, pa se čak i krunisane glave izjašnjavaju za nj. Govori se o socijalističkim činocima u razviku razvijenih kapitalističkih zemalja, govori se o socijalističkoj orijentaciji nerazvijenih zemalja. Ne tako davno socijalizam je bio anatemisana reč. Ne tako davno sasvim su se tako u društvu mogli razlikovati oni koji su na svojoj zastavi imali ispisano: SOCIJALIZAM. Bio je to po bitnim obeležjima jedinstven društveni sloj. Oni koji su ne tako davno žestoko progovorili zbog izjašnjavanja za socijalizam, sad se i sami izjašnjavaju za nj. Ne tako davno, uza sve ograde u vezi sa posebnosću vezanom za pojedinu zemlju, znali smo da postoje neke nezaobilazne pretpostavke socijalizma. Danas kao da se nešto u tom pogledu promenilo.

Ne može biti sumnje da do ovako širokog, pa i paradoksalnog izjašnjavanja za socijalizam nije došlo, niti je moglo doći slučajno. Socijalizam danas nije neka nova religija koja osvaja i crne i bele i žute i sve kontinente i sve društvene slojeve. Nema osnove verovati ni da su najširi slojevi „zaraženi“ socijalizmom shvaćenim u smislu teoretskog nasleđa klasika (jer je tako nešto nemoguće i zbog toga što su ti najširi slojevi lišeni i najosnovnije pismenosti ne samo u nerazvijenim zemljama, nego čak i u socijalizmu). Ako povest borbe za socijalizam bilo šta potvrđuje, onda potvrđuje neosnovanost tvrdnji o mogućnosti klasnog osvešćivanja u vidu samoosvešćivanja širokih narodnih slojeva, pa se stoga mogućnost spontanog dolazanja širokih slojeva do socijalizma mora odmah odbaciti. Stoga na pitanje: zašto se reč socijalizam čuje izgovorena i sa ustiju odakle bi se to najmanje moglo očekivati i sa ustiju sa kojih ju je najprirodnije čuti, preostaje samo jedan odgovor. Posledica je to vidljiviva pre svega delotvorne snage i uticaja socijalizma shvaćenog kao materijalna stvarnost, (a to je stvarnost koja obuhvata 35% stanovništva i 26% teritorije Zemlje). Snaga i uticaj socijalizma su toliko da široki slojevi u njemu i sve većoj meni sagledavaju mogućnosti izlaženja iz na prvi pogled bezizlazne situacije (uzmimo samo jedan primer: umesto finansijskog ozdravljenja privreda nerazvijenih zemalja pada u sve veće dugove u inostranstvu; u nekoliko poslednjih godina taj se dug peo do 800.000 dolara da bi ove godine dostigao za te zemlje astronomsku cifru od 3,5 milijarde dolara s tendencijom daljeg povećanja; ovaj podatak ne pretenduje da sve kaže, ali je bar ilustrativan) upravo u socijalizmu. Socijalizam je i jedina stvarna mogućnost za modernog industrij-skog radnika razvijenih kapitalističkih zemalja da se oslobodi okova najamnog ropstva čija se bit ne menja bez obzira na to da li radnik posluhuje parni stroj ili kompjuter. Vladajući slojevi u mnogim zemljama uviđajući tu snagu socijalizma u cilju produženja svoje klasne vladavine (uostalom ne može se ni govoriti o vladavini koja ne bi bila klasna) na rečima se izjašnjavaju za socijalizam, pa čak i za naučni socijalizam.

Da bismo razgovor mogli nastaviti moramo pomenuti skoro neodredivu, ali postojeću granicu između socijalizma kao društveno-političkog sistema i socijalizma kao svetsko-povesnog pravca razvitka. Naime, nije nepoznato da kad govorimo o socijalizmu kao društveno-političkom sistemu mislimo na društvenu stvarnost 14 socijalističkih država (SSSR, Albanija, Bugarska, Mađarska, DR Vijetnam, Nemačka Demokratska Republika, Kina, NDR Koreja, Kuba, Mongolija, Poljska, Rumunija, Čehoslovačka, Jugoslavija). Međutim, kad govorimo o socijalizmu kao svetsko-povesnopravcu razvitka imamo u vidu pre svega ovih 14 država, a zatim mnogo činilaca društvene stvarnosti savremenog sveta koji su po svome stvarnom značaju socijalistički i, koji drugim rečima, čine revoluciju „aktuelnom“.

Tako smo došli do pitanja iz naslova, do pitanja o socijalističkoj orijentaciji nerazvijenih zemalja. Naravno da se polazeći od socijalizma, kao svetsko-povesnopravca raz-

vitka, može govoriti i o socijalističkoj orijentaciji zemalja u razvoju. Napomenimo da se polazeći sa toga stanovišta u mnogo većoj mери može govoriti o socijalističkoj orijentaciji nekih razvijenih kapitalističkih zemalja (npr. Švedska). Međutim, ne može se otići utisku o izvesnom, nazovimo ga „romantičarskom“ pristupu i u našoj dnevnoj štampi i u publicistici, pa čak i u radovima naučnog karaktera, stvarnosti zemalja u razvoju. Stiče čovek utisak da se od sjaja bisera ne vidi mesaj školjke, bez obzira na razliku u veličini bisera i školjke. Neka za primer posluži odnos prema Nkrumahu i Gani o kojima je kod nas, uostalom s punim pravom, vrlo pozitivno pisano u vezi s pozitivnom spoljno-političkom orijentacijom te zemlje i njenoga vođe. O unutrašnjoj politici te zemlje mnogo je manje pisano, a ako je i pisano polazilo se najčešće od pisanih dokumenata vladajuće partije u toj zemlji. Taj isti Nkrumah je ozbiljno izjavio: „Naravno, ja sam socijalist, čvrst eksponent filozofije Karla Marksa“, a ubrzo potom je zaveo grubu diktaturu, silom se obračunao sa opozicijom, ukinuo sindikate i druge društveno-političke organizacije. Kad se uzme u obzir unutrašnja politika u Gani u Nkrumahovo vreme, možda nije ni čudo što je ganska armija od 10.000 ljudi bez ozbiljnih suprotstavljanja preuzela vlast. Gana je do Nkrumahovog pada uzimana za primer socijalističke orijentacije zemalja u razvoju. Najmanje osnova za Nkrumahov pad ima u političkom imobilizmu Afrike, a objašnjenje toga događaja ne može se tražiti ni u spoljnoj intervenciji samoj. Protiv mlade sovjetske države su pet godina bile usmerljene najmračnije podzemne sile Rusije i sveta, ali bez uspeha (1917. do 1922), pa je u jednom trenutku 14/15 teritorije Rusije bilo pod kontrolom intervencionista i kontrarevolucionara. Ganski socijalizam u Nkrumahovom izdanju jedva je na povesnoj probi izdržao onoliko dana koliko je odmah po rođenju sovjetski na takvoj probi izdržao godina. Zar treba i pominjati koliko je povoljnija atmosfera za socijalizam danas nego pre 50 godina. Uzeta je za primer Gana. A Gana nije usamljen primer. Naprotiv.

Bez obzira što same afričke vođe često daju do znanja o kakvom socijalizmu govore i kakav socijalizam žele, to se zaboravlja, ne vidi se ili se ne želi videti. Predsednik Senegala Sengor piše: „Afričko crnačko društvo je kolektivističko ili, tačnije, komunalno, jer je ono pre duhovna zajednica nego skup pojedinaca. Trebalo bi znati da smo mi stvorili socijalizam čak i pre dolaska Evropljana. Neša je dužnost obnova njegovog duhovne dimenzije“. Nema sumnje da upotreba reči socijalizam u ovakvom kontekstu najmanje može poslužiti kao potvrda o socijalističkoj orijentaciji nerazvijenih zemalja na idejnom planu. Još jedan primer. Tom Mboja, vidan pobornik afričkog socijalizma piše: „Socijalizam zastupa iste mogućnosti, sigurnost zaposlenja i dohotka, jednakost pred zakonom, ličnu slobodu, opšte pravo glasa, državno regulisanje privrede, državnu kontrolu nad sredstvima za proizvodnju“. Sa ovakvim shvatanjem socijalizma bez razmišljanja bi se složio tako reći svaki laburista i još šire savremena socijal-demokratija u celini, a ona se i na papiru odrekla naučnog socijalizma. Čak bi ovu definiciju potpisao i ogroman broj kapitalista ako bi im se dopustilo da umesto reči socijalizma u ovoj definiciji napišu reč kapitalizam. U jednom zvaničnom dokumentu iz savremene Kenije čitamo: „Afrički socijalizam počiva na potpunom, ravnopravnoj i nesputanoj demokratiji. Teko se afrički socijalizam razlikuje politički od komunizma jer svakom punoletnom građaninu obezbeđuje jednaka prava, a od kapitalizma se razlikuje po tome što sprečava privredno moćne grupacije da vrše nesrazmerni politički uticaj. Osnovna snaga afričkog tradicionalnog života bila je religija koja je obezbeđivala stroge moralne propise društva. Ovo će biti jedna od najvažnijih karakteristika afričkog socijalizma“.

Kad se suči sa ovakvim gledanjima na socijalizam, čovek ne može a da u njima ne vidi i elemente duhovnog kolonijalizma. Spoznavši da se mi Afrika ne može odupreti

MITAR MILJANOVIĆ

uticaju socijalizma dojučerašnji kolonijalni gospodari učinili su da se u Africi primi jedna varijanta „socijalizma“ najmanje opasna po njihove, još značajne, interese na tome području.

Nema potrebe ponavljati opšte poznate stvari o strašnoj ekonomskoj i ne samo ekonomskoj zaostalosti nerazvijenih zemalja, ni to da u savremenom svetu bogate zemlje postaju sve bogatije, a siromašne sve siromašnije. Naravno da se u takvim okolnostima nerazvijene zemlje ne mogu kretati u svome razvitku putem i tempom kojim su išle klasične kapitalističke zemlje. Nerazvijene zemlje ne predstavljaju izolovano ostrvo u savremenom svetu. Naprotiv, one su jedno njegovo lice i to veoma vidljivo. Zbog toga je sasvim razumljivo što fenomen savremenog sveta, među koje spada i etatizam, susrećemo i u nerazvijenim zemljama. Nema nikakve osnove da u etatizmu nerazvijenih zemalja vidimo samu po sebi pozitivnu pojavu, a u etatizmu razvijenih kapitalističkih zemalja negativnu. Ako se etatizam u razvijenim kapitalističkim zemljama shvati kao snažna poluga za stabilizaciju i produženje veka kapitalizma, onda isto toliko ima osnove da se etatizam u nerazvijenim zemljama teoretski shvati kao učvršćenje tamo već postojećih elemenata kapitalizma i stvaranje neophodnih preduslova za njegov budući razvoj. Etatizam je u razvijenim kapitalističkim zemljama vezan za učvršćenje modifikovanog kapitalizma, za učvršćenje takvog kapitalizma vezan je etatizam u nerazvijenim zemljama. Etatizam podrazumeva u vidu jedne od svojih najbitnijih pretpostavki planiranje privrede. Međutim, planiranje susrećemo u svim postojećim društveno-političkim sistemima na ovaj ili onaj način i ono samo po sebi nikako ne može da znači potvrdu o socijalističkoj orijentaciji neke zemlje u razvoju. Plodove planiranja privrede koriste i najšire mase radbenika i u razvijenim i u nerazvijenim zemljama.

Naravno da socijalistička orijentacija neke zemlje mora imati svoju objektivnu podlogu, svoje nosioce, jednom rečju, ono što borbu za socijalizam čini mogućom, a socijalističku revoluciju aktuelnom. Dosad materijalne i društvene pretpostavke socijalizma nisu predstavljale činjenicu od formalnog značaja. Naprotiv, bez tih pretpostavki niti je bilo, niti može biti socijalizma. Pozivanje na Lenjina ovide je sasvim isprazno. U predoktobarskoj Rusiji postojala je i industrija i radnička klasa čija je snaga daleko nadmašivala snagu oličenu u broju njenih pripadnika i što je najvažnije ta radnička klasa bila je sposobna da sa svojom avangardom povede čitav višemilionski narod carske Rusije.

U tome što mnoge mere savremene države u nerazvijenim zemljama (planiranje, zadružni i državni sektor itd.) prihvataju i razni slojevi buržoazije i radnička klasa, ne možemo naći potvrdu proširenja liste boraca za socijalističku orijentaciju ovih zemalja. Naprotiv, iz sasvim drugih razloga te mere podržavaju radnička klasa i buržoazija jer one

doprinosu poboljšanju materijalnog i društvenog položaja radbenika, ali isto tako i učvršćenje elemenata kapitalizma i stvaranje solidne osnove za njegov razvoj, pa prema tome i za razvoj buržoazije u tim zemljama, a posebno za razvoj onog dela buržoazije koji u tim zemljama u svakom pogledu jača, tj. birokratske buržoazije. U vezi s tim, valja reći da se ne može dovesti u sumnju antiimperijalistička i antikolonijalna usmerenost i većeg dela buržoazije i radbenika u nerazvijenim zemljama, ali se isto tako ne može sumnjati u to da je ta usmerenost radbenika i antikapitalistička za razliku od usmerenosti buržoazije koja to nije i ne može biti.

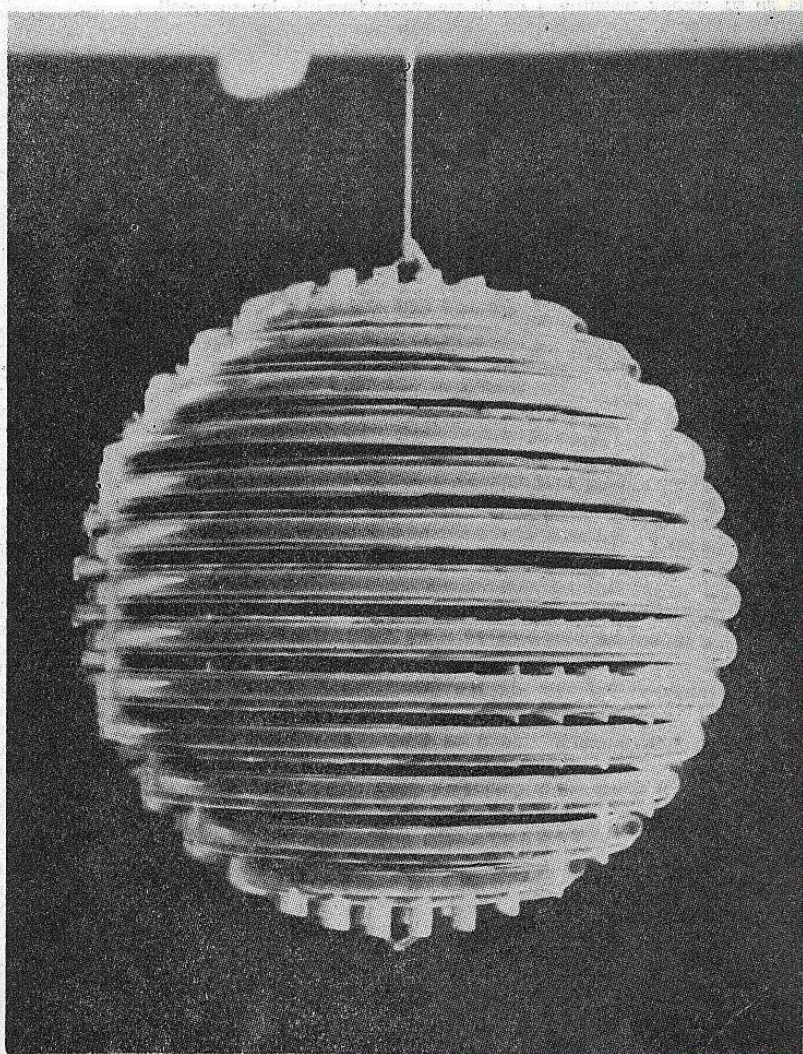
Ne može se, dakle, u današnjim uslovima govoriti o socijalističkoj orijentaciji zemalja u razvoju ne polazeći od socijalizma kao svet sko-povesnog pravca razvitka. Kad bi se o tome govorilo kao o fenomenu za sebe, onda bi socijalistička orijentacija, a o njoj se ne može govoriti odvojeno od socijalizma, kao ni obratno uostalom, bila jedna od najnesigurnijih orijentacija u dosadašnjem društvenom razvitku čovečanstva. Kad je u dosadašnjoj povesti zabeleženo da amlija od 10.000 ljudi radikalno menja orijentaciju jedne zemlje, naroda od 6,5 miliona ljudi, kao što se to desilo u Gani sa njenom socijalističkom orijentacijom?

Naravno, ovo ne stoji ni u kakvoj suprotnosti sa stavom koji srećemo i kod Marksa i kod Engelsa i kod Lenjina i koji je ušao i u Program SKJ, stavom o mogućnosti da se „preskoče“ izvesne etape u društvenom razvitku od kapitalizma ka socijalizmu. Među-

tim, u teoriji marksizma, a pogotovo u društvenoj praksi, nema potvrda o tome da je to preskakanje izvršeno bez proletarijata i njegove avangardne partije.

Izvestan „romantizam“ u prilazu kretanjima u nerazvijenim zemljama najmanje koristi nosiocima i mogućim nosiocima težnji za korenitim društvenim preobrazajima u tim zemljama, a shodno tome i tim zemljama samim. Uslov bez koga one ne mogu krenuti napred je da postanu svesne stanja u kome se nalaze, da se izleće od zabluda koje mogu biti veoma opasne kao ona da je u Africi pre dolaska Evropljana vladao socijalizam, što znači da je Africi potreban povratak na staro umesto mučne borbe da se stvori novo.

Positivni elementi u spoljno-političkoj orijentaciji nerazvijenih zemalja su nesumnjivi. Prirodno je i u skladu sa odavno proklamovanim principima spoljne politike socijalističkih zemalja da takvu politiku nerazvijenih podržavaju i što ta politika ima podršku u širokim masama u tim zemljama, kao što je prirodno što mnoge od spoljno-političkih koncepcija De Gola podržava i francuska leвица pa i sama KP Francuske. Međutim, valja da niko ozbiljan neće tvrditi da nacionalna buržoazija koja je na vlasti u većini nerazvijenih zemalja ima takvu orijentaciju u spoljnoj politici, jer ona odgovara interesima širokih radbeničkih masa. Zašto bi ono pozitivno u spoljno-političkoj orijentaciji nerazvijenih zemalja samo za sebe bilo potvrda njihove socijalističke orijentacije, a ne i ono pozitivno u spoljno-političkoj orijentaciji generala De Gola?

Art. Vjenceslav Richter: Aluminiј — centar, 1966.